

İSTİSNALAR KAİDEYİ BOZAR MI? AGAMBEN VE ÇIPLAK HAYAT

Özet

Bu çalışmada, Carl Schmitt'in istisna hali teorisi Giorgio Agamben üzerinden okunmaktadır. Agamben, Schmitt'in siyasi kavramı ve egemenlik anlayışından yola çıkarak farklı bir istisna hali tasvir etmiştir. Agamben'e göre istisna hali, olağan dışı bir fenomen değildir. Yaşadığımız dönemde istisna hali, bir dışlanma hali olmaktan çıkmış ve kaide haline gelmiştir. Egemen ve homo sacer, istisnanın ideal durum haline geldiği bu yasadışı boşluk alanının iki uç noktasını oluşturmaktadır. İstisna halinin belirleyicisi olan egemen karşısında herkes, çıplak hayatı yaşayan birer homo sacer'dir. Katli vacipler ordusu; öldürülebilen ama kurban edilemeyen..

Anahtar Kelimeler: Siyasal Olan, Egemenlik, İstisna Hali, Çıplak Hayat, Kutsal İnsan.

DO THE EXPECTATIONS BREAK THE RULE? AGAMBEN AND BARE LIFE

Abstract

In this study, Carl Schmitt's exceptional theory is read through Giorgio Agamben. Agamben portrayed a different exception, starting from Schmitt's political conception and his understanding of sovereignty. According to Agamben, the exception is not an unusual phenomenon. In the period we lived, the exceptional state became a rule beyond being an exclusionary state. Sovereign and homo sacer constitute the two extremes of this unjustified space area where state of exception has become the ideal situation. In the face of the sovereign, the ruler of the exceptional case, everybody is homo sacer who lives bare lives. Army which may be murdered with impunity that can be killed but not sacrificed..

Key Words: Political, Sovereignty, Exceptional State, Bare Life, Homo Sacer.

GİRİŞ

Siyasetin ne olduğu tartışmaları zoon politikon'a kadar dayansa da, siyasal olanın modern dönem yorumları içerisinde Carl Schmitt'in kavramsallaştırması belirleyici bir yere sahiptir. Schmitt, siyasal olanın özgül yapısını ortaya koyması ve olağanüstü hal ile ilgili teorik tartışmaları başlatan (Behçet, 2014:11) düşünür olması sebebiyle Giorgio Agamben ve başka bir çok düşünür tarafından çokça referans gösterilmiştir. Bu çalışmada, Schmitt'in temel kavramları Agamben üzerinden okunmakta; süreklilik ve kopuşları ortaya konmaktadır.

Bu amaçla çalışmanın ilk bölümünde, Schmitt'in temel kavramı olan siyasala odaklanılarak Agamben'in siyasala dair görüşleri ortaya konmaktadır. Schmitt, siyasal olan ile devleti ayırarak; siyasal olana yeni bir arka plan imgelemiştir. Buna göre, siyasal olan diğer bütün kavramlar karşısında özerk ve kurucu olan edimdir. Agamben, siyasal olanın belirleyiciliği konusunda Schmitt ile aynı fikirde olsa da, ona göre siyasal olanın belirleyici ikiliği dost-düşman değil, Antik Yunan'a referansla kullandığı, bios ve zoe'dir. Düşünürlerin siyasal olanın kurucu edimi üzerine farklı kavrayışlara sahip olması, egemene ve istisna haline dair görüşlerini de farklılaştırmaktadır. Bu sebeple çalışmanın ikinci bölümünde düşünürlerin egemenlik kavrayışları, kararın belirleyiciliği üzerine görüşleri ve olağanüstü hal teorileri ele alınmıştır. Schmitt'in egemeni güçlendirme ereği taşıyan olağan üstü haline karşın Agamben'in olağanüstü hali, çıplak hayatı içermektedir. Bu bağlamda çalışmada son olarak, çıplak hayatın öznesi homo sacer ve çıplak hayatın imi olarak kamplar tartışılmaktadır.

SIYASAL OLAN ÜZERİNE

“SIYASAL KAVRAMI devlet kavramından önce gelir.” (Schmitt, 2014:49) Carl Schmitt, 1932 yılında yazmış olduğu eserine bu cümle ile başlayarak, siyasal olanın öncel olduğunu ve dolayısıyla tanımlanmasının zaruri olduğunu açıkça belirtmektedir. Siyasal olan 'yeniden' tanımlanmalıdır. Zira siyasalı devlete atıfla açıklayan tanımlar, ancak devletin nomos üzerinde tekele sahip olduğu ve toplumun henüz devlet karşısında bir aktör olarak konumlanmadığı klasik devlet zamanlarında geçerli olmaktadır. Oysa siyaset-devlet

eşitliği, toplumun bir güç olarak devlete ilişkin sorunlara müdahil olmaya başladığı dönemden itibaren geçerliliğini yitirmiştir. Çünkü böylesi durumda siyasal olan, devlete dair her şey ancak kendisine dair hiçbir şey haline gelmektedir. Bu sebeple, siyasal olan genelde anlaşılacak yerine bir şeylerin karşıtı olarak kullanılmaktadır. (Kardeş, 2015:45). Siyasal olan ve hukuksal olan, siyasal olan ekonomik olan, siyasal ve dinsel olan, siyasal olan ve kültürel olan...

Schmitt'e göre siyasal kavramı, diğer bütün alanlara ve hatta devlete, öncel olması nedeniyle özgül anlamda her türden siyasal eyleme kaynaklık eden, kendine özgü nihai ayrımlarla tanımlanmak zorundadır. Nasıl ki ahlaki alanda nihai ayırım iyi ve kötü; estetikte güzel ve çirkin; ekonomide yararlı ve zararlı ise siyasal kavramı için de bu ayrımlara benzer ancak onlardan bütünüyle bağımsız ikilikler ortaya konmalıdır. Siyasal eylem ve saikleri açıklamakta kullanılacak, siyasala özgül ayırım dost-düşman ayırımıdır. Dost-düşman ayırımı, diğer alanlardaki ikiliklerin mevcudiyetine gerek kalmaksızın vardır. Çünkü bu karşıtlık, herhangi bir birleşme ya da ayrışmanın en uç yoğunluk derecesini ifade etmektedir. (Schmitt, 2014:56-7).

Siyasal olan ontolojik bir kavramsallaştırma olduğuna göre onun temel ayırımı olan dost-düşman ayırımı da varoluşsal bir gerçeklikle, gerçekleşme ihtimali olduğunun ön kabulü ile ele alınmalıdır. Buna göre, örneğin, düşman kötü, çirkin veya ahlaksız olmak zorunda değildir. Düşmanı tanımlayan tek şey öteki oluşudur. Schmitt'in ifadesi ile düşman:

“Antipatik duygularla nefret ettiğimiz kişi değildir. Düşman sadece gerçek bir olasılık, olarak insanlardan oluşan bir bütün karşısında mücadele eden benzer bir bütündür. İnsanlardan oluşan bir bütünlük, kendinde kamusal nitelik taşıdığından, düşman da sadece kamusal düşmandır.” (Schmitt, 2014:59).

Benzer bir şekilde dost da iyi, güzel, ahlaki veya faydalı olmak zorunda değildir. Dost, ortak bir korku sebebiyle, kendini korumak için bir araya gelmiş insan topluluğudur. Her siyasal birlik öteki veya yabancı olan (düşman) karşısında sınırlarını çizerek kendisine bir alan yaratmaktadır. Alanın içinde kalan homojen insan topluluğu, dosttur.

Düşman, siyasalın ikili karşıtlığı içerisinde gerçek kurucu kavramdır; çünkü Schmitt'e

göre siyasal ortaya çıkararak gerçek bir savaş olasılığıdır. (akt. Dönmez, 2016:60). Savaş durumunu tayin eden, düşmanın belirlenmesine dair karardır. Bu bağlamda savaş fiili bir düşman figürü karşısında somut ve varoluşsal bir praksistir. (Kardeş, 2015:53).

Görüldüğü gibi Schmittyen teorinin en önemli kavramı karardır. Çünkü Schmitt'e göre her düzen bir karara bağlıdır. (Schmitt, 2016:17). Nitekim Schmitt'e göre devlet düzeni de hukuka değil bir karara bağlıdır. Politik birlik, tözel birlik gibi doğal olarak var olan bir durum değildir. Bu sebeple beşeri bir karara dayanmak zorundadır. (Bezci, 2006:51). Devletin meşruluğunu sağlayan da karardır (dostu ve düşmanı belirleme kararı). Dost ve düşmanın belirleyicisi olan devlet, savaşın kararını verir.

Dolayısıyla Schmitt'e göre savaş hali de karara bağlıdır. Tayin edici siyasal birlik olarak devlet, devasa bir yetkiyi kendinde toplamıştır: Savaşma olasılığını ve böylelikle insanların yaşamları üzerinde tasarrufta bulunma yetkisi. Bu anlamda devletin sahip olduğu jus belli, hem kendi halkından ölmeyi ve öldürmeyi talep etme hem de düşmanını öldürme yetkisini içermektedir. (Schmitt, 2014:75). Bu sebeple devlet, en üstün tayin edicidir.

Dost-düşman antagonizmasının, yani savaşın, ortadan kalkması siyasetin de ortadan kalkması demektir. Zira "savaş" ve "düşman" kavramları ontolojik olarak birbirlerine bağlıdır. (Esgün, 2013:12). Dolayısıyla savaş, siyasete için bir durumdur. Ancak Schmitt'e göre en uç siyasal araç olan savaş, siyasetin ereği değildir. O, yalnızca gerçek bir olasılık olarak var olan bir kriz anının ifadesidir. (Schmitt, 2014:65). Son olarak, Schmitt düşmana kurucu olma özelliği verirken, diğer yandan dosta atıfta bulunmaktadır. Ona göre insanlar sadece bireysel varlıklarını (çıplak hayat/zoe) korumak için mücadele etmezler; inandıkları değerleri ve dostlarını korumayı da varlık koşulları arasında sayar ve onlar için mücadele ederler. (akt. Bezci, 2006:35). Özetle, Schmittyen teoride siyasal olan varlığını sürdürdükçe düşman; düşman var oldukça da savaş olasılığı var olacaktır.

Carl Schmitt gibi Giorgio Agamben de siyasal olanın tarifini yapmıştır. Agamben, Schmitt'in siyasal olan tarifini, Michel Foucault'dan ödünç aldığı biyopolitika kavramını dönüştürerek yeniden oluşturmuştur. Ancak Agamben'in

siyasal her iki kuramcının teorisinden kopuşlar barındırmaktadır. Foucault'ya göre biyopolitika modern dönemin bir ürünü iken, Agamben'e göre biyopolitika Antik dönemden bu yana siyasal olana için bir biçimde mevcuttur.¹

Schmitt'in aksine, Agamben'e göre siyasal olanın temel ayrımı dost-düşman değil; bios ve zoe'dir. Agamben, bios ve zoe'yi Aristoteles'ten ödünç alarak siyasal olanın merkezine yerleştirmektedir. Antik Yunan'a ait olan bios ve zoe; etimolojik açıdan aynı kökene, "hayat"a dayansa da anlambilim açısından farklıdır. Agamben, bu farklılığı Homo Sacer'de ortaya koymaktadır:

"Zoe bütün canlı varlıkların (hayvanların, insanların ya da tanrıların) ortak özelliği olan yalın yaşamı/canlılık olgusunu ifade ederken, bios bir birey ya da grubun bir özelliği olan yaşam(a) biçimine (hayat tarzına) işaret ediyordu." (Agamben, 2013:9).

Antik düşünürler tarafından siyasal olanı ifade etmek için kullanılan sözcük bios'tur. Bu anlamıyla bios, polis düzeni içinde sürdürülen hayat tarzını ifade etmektedir. Zoe ise politika dışında salt biyolojik varlığa işaret eden yalın hayattır. Bu anlamda, Klasik dönemde bios ve zoe ikiliği, kamusal olan ile özel olan arasındaki ayrımı da belirlemektedir. Zoe, sadece üreme ereği atfedilen özel alana yani oikos'a hapsedilmekte iken, bios iyi yaşam ereği güden polis sınırlarına dâhildir. (Agamben, 2013:10-1). Antik Yunan'da bios'un zoe'ye üstünlüğü hâkim argümandır. Buna argümana göre, hayat (zoe), kendisini akıl ve dil yoluyla iyi hayata (bios) dönüştürmektedir.

Agamben, bios ve zoe'nin ayrımı konusunda Antik düşünürlerden ayrılmaktadır. Ona göre siyasal olan yalnızca bios değildir. Başından beri bios'un içinde olan zoe de siyasalın konusu olmaktadır. Siyasal alan, zoe'nin polisten (bios'tan) içlenerek dışlanması ile oluşmaktadır. (Agamben, 2013:16). Siyasal olan, yalın hayatın siyasallaşarak dışlanmasıdır. Siyasal olan, iki hayatın birleşimidir. Bios ve zoe'yi birleştiren egemendir. Agamben de Schmitt'e benzer bir biçimde egemene siyasalın kurucusu rolünü atfetmektedir. Schmitt, dostu ve düşmanı belirleme gücünü egemene vererek siyasal daimi bir döngü içine sokmaktaydı. Bu döngüsellik içinde egemen, siyasalın kurucu ikiliği olan dost ve düşmanı belirleyerek savaşı bir olasılık olarak sabitlemekte ve dolayısıyla

siyasalın varlığını daimi kılmaktaydı. Agamben de egemene bios ve zoe'yi birleştirme gücü atfederek, onu siyasalın belirleyicisi yapmaktadır. Agamben'e göre, egemenliğin asli unsuru, var olan bu iki yaşam arasındaki ayrımı ortadan kaldırmak ve her iki yaşamı da kendi politik vücuduna eklemektir. (Baştürk, 2013a:14). Düşünürlerin egemenlik kavrayışı ve egemenin yaratımı olan istisna hali tasvirleri izleyen bölümde detaylıca incelenmiştir.

EGEMENİN MANTIĞI VE İSTİSNA HALİ

Başlıktaki her iki fenomen, Schmitt'in tanımında bir araya gelmektedir: "Egemen, olağanüstü hale karar verendir." (Schmitt, 2016:13). Schmittyen terminolojideki diğer kavramlar gibi egemen de karara bağlanmaktadır. Egemenin belirleyici özelliği karar vermektir. Schmitt'e göre karar, normu belirlediği için egemen normun da belirleyicisidir. (Kardeş, 2015:111)

Pozitivist-normativist ve liberal anlayış, hukuk alanını sadece olağan durum, normallik, norm ve kurallar gibi tanımlanabilir şeylerle kurmak istemektedir. Olağandışıya benzer bir durum saptandığında ise onu kategorize edip sınıflandırma eğilimindedir. (akt. Kardeş, 2015:109). Oysa Schmitt için normu belirleyen şey olağanlık değil istisnadır. Dolayısıyla egemen, istisnanın varlığında, istisna halinde aranmalıdır. Zira egemen, "kuraldışı durumlar"ın düzeni tehdit ettiği durumlarda, stratejik ve seri müdahalelere ihtiyaç duyulduğu anda vardır. İstisnai hallerde ortaya çıkan egemene içkin bu imkân, egemenliğin gerçek doğasıdır. İktidarın doğasından kaynaklı olarak hukukla kurulan bu ilişki, hem siyasal kararın norma üstünlüğünü hem de normu belirleme potansiyelini göstermektedir. (Dönmez, 2016).

Schmitt için istisna hali, hukuk ve siyasetin iç içe geçtiği noktadır. Egemen "aynı anda hem hukuk düzenin dışında hem de içindedir" çünkü "o, anayasanın tümüyle askıya alınmasına karar vermeye yetkilidir." (akt. Dönmez, 2016:76). İstisna hali, hem önceden anayasal bir kaide olarak belirlenen hem de hukukun askıya alınması yoluyla kendisini ortaya çıkarandır. Bu durumda bir paradoks ortaya çıkmaktadır. Zira hukukun askıya alınmasının karar vericisi olarak egemen; ne hukukun içindedir ne de dışındadır. Bu sebeple olağanüstü hal, bir sınır-kavramdır.

(Schmitt, 2016:13). Egemen de o sınırı çizendir. Egemen siyasal düzeni yeniden tesis etmek için hukuku askıya alandır. Schmitt'in istisna hali teorisi ile amacı;

"Liberal sistem ile birlikte giderek depolitize olan dünyada egemenliği koruyabilmektir. Yani, Schmitt'in temel sorunu modern dünyada yaşanan kaos ve istikrarsızlık karşısında ayakta kalabilecek güçlü bir devlet ve onun siyasal formu olarak egemenliği kuramsallaştırmaya çalışmaktır...Schmitt'in istediği bireylere kendilerini güvende hissettirecek güçlü bir egemen, yeni bir Leviathan'dır." (akt. Dönmez, 2016: 89-90).

İstisna hali, hukukun uygulanabilmesi için normal durumun yaratılması gerektiği zaman ortaya çıkmaktadır. (Dönmez, 2016:78). Schmitt'e göre bir dışlanma hali olan olağanüstü hal, hukuk tarafından içlenmektedir. Başka bir deyişle, tanımı gereği herhangi bir norma indirgenemeyecek istisna hali kanunlarla belirlenmektedir. Hukuk dışılığın ifadesi olan olağanüstü hal, hukuk tarafından tanımlanmaktadır. Bu sebeple olağanüstü hal, anarşi ve kaostan farklıdır. Bir hukuk düzeni değilse de, hukuki anlamda bir düzen hala mevcuttur. (Schmitt, 2016:19). Dolayısıyla istisna hali hala hukukun bir parçasıdır. Schmitt'in amacı sınırları içerisine alabileceği, istisna haline, dolayısıyla, "karar verme" yetkisine sahip; bir başka deyişle "siyasal varoluş"u olan bir egemen tasavvur etmektir. Bu sebeple karar nosyonunu hukuk alanının içine dâhil etmeye çalışmaktadır. (Dönmez, 2016:79).

Agamben ise Schmitt'in egemenlik kavramıyla bir hesaplaşmaya girişerek, kurala dönüşen istisnaya karşı çözümü belirsizlik mantıklarında ve gerçek istisnaları yaratmakta görmektedir. (Esgün, 2013:16). Hesaplaşmanın amacı, hukukun kendini askıya alması yoluyla canlıyı bünyesine kattığı özgün yapı olarak istisna halinin biyopolitik anlamını ortaya koymaktadır. (Agamben, 2006:11).

İstisna halinin Schmitt için egemenin tanımlayıcısı oluşu, Agamben'in kavrayışında da önemlidir. Ona göre istisna hali, hem egemeni kuran ve yerleştiren hem de onu alaşağı eden bir güçtür. İktidar bir taraftan her şeyi kendi içine dâhil etmekte, bir taraftan istisna hali üzerinden içerdiği şeyleri dışlamaktadır. (Baştürk, 2013a:257). İktidarın 'her şeyi'

içinde dâhil edişinde de anlaşıldığı üzere Agamben'in egemenlik anlayışı biyopolitikaya dayanmaktadır. İktidar, öncelikle yalın hayatı (zoe) dâhil etmekte, daha sonra diğer tüm ilişkileri içine almaktadır. İktidar, hayatı tüm yönleriyle kapsamına alarak ve istisna hali üzerinden bir belirsizlik çevresi yaratarak sadece mevcut düzeni değil, aynı zamanda gelecekteki hukuk düzenini de belirleme edimini ortaya koymaktadır. (Baştürk, 2013a:257).

Tıpkı Schmitt gibi Agamben için istisna hali, bir kriz anında hukukun kendi kendisini askıya almasıdır. Ona göre siyasal bir kriz, hukuki bir bağlamda fakat hukuk ilkelerini göz ardı ederek ve bütünüyle siyasal bir amaç bağlamında olağanı çözümlenme çabası ile istisna halini yaratmaktadır. (Baştürk, 2013b:81). Agamben bir adım öteye giderek, istisna halinin olağan duruma dönüştüğünü ortaya koymaktadır. Ona göre, I. Dünya Savaşı'ndan itibaren istisna hali temel uygulama haline gelmiştir. Agamben, İstisna Hali'nde istisna halinin kaide haline gelişini bazı örneklerle somutlaştırmaktadır. Hitler, iktidara geldiği günden itibaren 12 yıl boyunca istisna halini içeren kararı yürürlükten kaldırmamıştır. 11 Eylül 2001 saldırısından sonra ABD'de kuşkuilanılan her yabancıya gözüaltına alınmasına izin veren yasa kabul edilmiştir. (Agamben, 2006:10-2). Schmitt, olağanüstü hal kavramını diktatörlük üzerinden kurarak temsili diktatörlük ve egemen diktatörlük ayrımı yapmaktaydı. Ancak Agamben'e göre belirleyici olan bu uygulamaların atipik bir durumun göstergesi olmayışıdır. Yani Agamben'e göre Hitler veya Mussolini sadece diktatör değildir. Zira Mussolini göreve yasal olarak kral tarafından getirilmiş; Hitler meşru cumhurbaşkanı tarafından şansölyelik makamına atanmıştı. Dahası, onlar, yönetme faaliyetini sürdürdükleri dönem boyunca anayasalar ilga edilmemiş ve varlıklarını sürdürmüştür. (Agamben, 2006:60). Tam da bu noktada Agamben'in amacı; Hitler tarafından bir kararname ile ilan edilmiş olan olağanüstü halin, modern Batılı siyaset paradigmasında hep oralarda bir yerde olduğunu göstermektir. (Aydin, 2016:5).

Schmitt'e göre istisna hali, yasaların işlerliğini ve geçerliğini yitirdiği bir anda, düzeni yeniden tesis etme amacı ile geçici bir süre ile ortaya çıkmaktaydı. Ancak Agamben'in örnekler üzerinden ortaya koyduğu üzere istisna hali, yasanın geçerliliğini yitirmediği anda üstelik de

geçici olmayan bir süre ile ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla Agamben penceresinden istisna halini egemenin basit anlamda totaliter bir refleksi olarak düşünmek yanlış olur. İstisna halinin yaratımı egemenlik paradigmasının bir sorunu da değildir. İstisna, egemenlik kavramının "olağan" sonucudur. (akt. Baştürk, 2013a: 256). Başka bir deyişle istisna, kuralsızlık veya yasasızlık sonucu ortaya çıkmış değildir; bizzat kuralın kendisidir.

Agamben'e göre istisna hali ayrı, özel bir hukuk değildir. Yalnızca hukukun eşliğini belirleyendir. İstisna halinin yasasızlığı onu mutlak bir iktidarın keyfiyetine de sokmamaktır. İstisna hali, hukuki bir boşlukta siyasal olanın kendisini var etmesidir. (Agamben, 2006:33). Schmitt'in istisna halini hukukun bağlamına yerleştirme çabası karşısında Agamben'de istisna, boşluk eşliğinde bırakılmıştır. Olağanüstü hal, yasadışı bir yasa gücünün söz konusu olduğu bir yasadışı uzamıdır. (Agamben, 2006:50). Boşluk, yasanın içindeki gizli yasadışıdır. Yasa, bir yasadışı durumda ortaya çıktığı için içinde gizli yasadışı barındırmaktadır. (Öztürk, 2010:439).

Schmitt için istisna hali, egemenin varlığını sürdürebilmek adına hukuk ile girdiği ilişkisellik iken, Agamben için egemene içkin olandır. İstisna hali yalnızca belirliliğe karşı belirsizliğin alanı değil, aynı zamanda egemenin olduğu yer ve dolayısıyla her türlü hukuksal-siyasal ilişkinin de kaynağıdır. (Öztürk, 2010:240). Egemen ancak sınırlarına dâhil edebildiği şeylere hükmedebilmektedir. Egemenin amacı bios'u (biyolojik yaşamdan ayırıştırılan süreçleri) kontrol altında tutmaktır, zira egemene karşı direniş örgütlenme yetisi ancak bios'ta mevcuttur. (Gambetti, 12). Egemen, kendi yasal sınırlarının dışında kalan bir şey ile karşılaştığında kendisini dışlayarak o şeyi işlemektedir. Bir şeyin dışlanma yolu ile içlendiği bu ilişkisellik, Agamben terminolojisinde istisna halidir. (akt. Dönmez, 2016:86). Agamben'in egemenlik anlayışında bütün ilişkiler egemenin anlayışına dâhil edildiğine göre istisna halinde istisnaya dâhil olmayan hiçbir şey ve hiç kimse kalmamaktadır. İstisnanın kendisi, dışında olan ama ait olan (Agamben, 2006:168) olduğuna göre geri kalan her şey de onun dışında olan ama ona ait olandır. Son kertede egemen, kaide haline gelmiş istisnanın şiddetini, dışlayarak içlediği hukuk çerçevesinde her yere yaymaktadır.

Agamben'e göre egemenin ortaya koyduğu ilk etkinlik çıplak hayat üretme işidir. (Agamben, 2013:104). Çıplak hayat, bios ile zoe'nin iç içe geçtiği belirsizlik alanına hapsolüdür. Çıplak hayat, biyosiyasal öznenin hayatıdır ve istisnanın kaide haline gelmesi sonucu üretilmektedir. Çıplak hayatı üreten, biyopolitikanın iktidar tarafından inşa edilmesi ve kodlanmasıdır. (Baştürk, 2013a:257). Biyoiktidar Antik dönemden bu yana var olduğuna göre, var olmuş bütün iktidarların amacı da ortak olmalıdır: Çıplak hayatı üretmek. Aralarındaki tüm şekilsel farklılıklara rağmen, egemen(lik)ler muhataplarını çıplak hayat mesabesine indirgemek noktasında ortaktır. Dolayısıyla egemenlik ilişkisi, temsil, sözleşme, yasallık veya meşrulukta değil istisnada, çıplak hayatta aranmalıdır. İşte bu yüzden Agamben dikkatimizi mülteci kamplarına, toplama kamplarına ve dahası hastane odalarına yönelmemizi ve egemenliğin bu mekânlarda öznelere ölüme terk ederek işlediğini tespit etmemizi salık verir. (Aksoy, 2016)

Çıplak hayatın öznesi homo sacer'dir. Agamben'in cümleleri ile ifade etmek gerekirse homo sacer; öldürülen ama kurban edilemeyendir. Bu anlamıyla homo sacer'in yaşadığı hayat tam anlamıyla hukuksuzluğun alanıdır. Zira homo sacer'i öldürmek ne beşeri ne dini hukukta herhangi bir suça konu olmamaktadır. (Agamben, 2013:105-6). Homo sacer, egemenin öldürülebilirlik ekonomisine dâhil ettiği'dir. Hukukun bünyesinden mutlak olarak çıkartılan, yani bir öldürülebilirlik ekonomisi kapsamında her tür temsilden mahrum bırakılan bu hayat formu, ölüm ile hayat, yasa ile şiddet arasındaki ayrımın muğlaklaştığı bir belirsizlik mıntikasında ikamet etmektedir.(Aksoy, 2016). Bu durumda homo sacer'in maruz kaldığı şey çifte dışlamadır. Agamben'e göre homo sacer'in statüsünü tanımlayan şey de bu çifte dışlanma özelliğidir. (Agamben, 2013:103). Homo sacer, ilk olarak egemen tarafından yasadışı boşluğa yani çıplak hayata hapsedilmektedir. Daha sonra çıplak hayat içinde egemen karşısında uç nokta olarak konumlandırılarak öldürülebilirlik ekonomisine dâhil edilmektedir. Başka bir deyişle homo sacer, istisnanın istisnasının tezahürüdür.

Bir kere ilan edildikten sonra, homo sacer, artık bir topluluk içindeki özgül yaşamın

niteliklerinin taşıyıcısı olmaktan çıkar. Bütün bunlar üzerinden alındığı zaman artakalan şey bir insan yaratığı, bir çıplak hayattır. (Aydın, 2016:9). Önemli olan toplumdaki herkesin homo sacer olma ihtimalidir. Egemen, çıplak hayatın yaratıcısı olarak onun öznesini de yaratandır. Dolayısıyla homo sacer çıplak hayatta egemen karşısında konumlanmaktadır. Agamben'e göre:

“Düzenin iki uç noktasında bulunan egemen ile homo sacer, aynı yapıda ve bağlantılı olan simetrik iki figürdü: Egemen, karşısında bütün insanların potansiyel homines sacri olduğu kişi, homo sacer ise, karşısında bütün insanların egemen kesildiği kişidir.” (Agamben, 2013:105).

Agamben'e göre modern devlet ve demokrasi aygıtları, homo sacer'i ortadan kaldırmamaktadır. Aksine onu parçalayarak bütün insanların bedenine dağıtmaktadır. Böylelikle onu siyasal çatışmaların nesnesi haline dönüştürmektedir. (Agamben, 2013:149). Sanılanın aksine modern devlet ve demokrasi mitos'u istisna halini ortadan kaldırmamıştır. Dahası siyaset bugüne dek eşi benzeri görülmemiş bir derecede totaliterleşmiştir. Agamben'e göre bunun sebebi, çağımız siyasetin tamamen biyosiyasete dönüşmesidir. (Agamben, 2013:144-5). Modern dönemde geçerli olan öldürülebilirlik rejimi, teknik bilimsel bir bürokratik mekanizmanın eliyle yürütülmektedir. (Aksoy, 2016). Yani, günümüzde biyopolitika nüfuz ettiği alanları hiç olmadığı kadar genişleterek egemenin istisna halini yaratım gücünü arttırmıştır. Bu nedenle olağanüstü hal Nazi döneminde veya II. Dünya Savaşı'ndan sonra son bulmamıştır. Çıplak hayatın üretimi daha yoğun ve kuşatıcı bir şekilde bugün de sürmektedir.

Agamben'in çıplak hayatının en net imi kamplarda görülmektedir. Zira kamp, biyosiyasetin mutlak mekânıdır. (Agamben, 2013:183). Kamp, insanların sadece biyopolitika gözetiminde yaşadığı alandır. Bu nedenle Agamben'e göre kamp, modern iktidarın nomos'udur. (Agamben, 2013:198). Kamp da tıpkı istisna hali gibi, hukukun dışlanarak içlenmesi yolu ile hem hukukun dışında hem de içindedir. Bu açıdan kamp bir belirsizlik alanıdır. Kampa girenler de; dışarı ile içeri, istisna ile kural, yasal ile yasal-olmayan arasındaki bir belirsizlik mıntikasına girmiş olmaktadır.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu çalışmada, Carl Schmitt'in temel kavramları Giorgio Agamben üzerinden okunmuştur. Schmittyen felsefenin kurucu kavramı siyasal olandır. Siyasal olan, Schmitt'in terminolojisine göre, antagonizmaların en uç noktasını, dost-düşman ayrımını içinde barındırmaktadır. Bu anlamıyla siyasal olan diğer bütün kavramların (ekonomi, din, kültür, ahlak) belirleyicisidir. Dost-düşman ayrımı diğer karşıtlıklardan bağımsızdır; düşman kötü, zararlı veya çirkin olmak zorunda değildir. Düşmanı tanımlayan tek şey öteki oluşmasıdır. Dost ise egemen tarafından çizilen sınırların içinde kalandır, biz olandır. Schmitt, siyasal olanı dost-düşman antagonizmasına bağlayarak savaş olgusunu daimi bir ihtimal haline getirmektedir. Zira siyasal olan dost-düşman ayrımını; dost-düşman ayrımı da savaşı ihtimalini doğurmaktadır.

Agamben, Schmittyen teoriden etkilenerek siyasal olana belirleyici nitelik atfetmektedir. Ancak Agamben'e göre siyasalın temel ayrımı dost- düşman değil, bios (belirli bir hayat tarzı) ile zoe'dir (yaln hayat). Bios ve zoe, Antik Yunan'a ait olan ve etimolojik köken olarak hayat'a tekabül eden iki kavramdır. Bu iki kavram Antik Yunan'da birbirinden ayrı kullanılmaktaydı. Zoe, sadece üreme eylemi atfedilen biyolojik bir varlıktı ve oikos'a dâhildi. Bios ise iyi hayatın kaynağı olarak polise konu olmaktadır. Ancak Agamben'e göre, bios ve zoe birbirinden ayrı olmayan ve bu yönüyle de bir belirsizlik alanı (istisna hali) yaratan iki hayattır. Buna göre bios, zoe'yi içine alarak siyasallaştırmakta ve çıplak hayatı yaratmaktadır. Yani Agamben, Schmitt'in siyasal olan kavramını Foucault'nun

SON NOTLAR

1- Bu çalışmanın kapsamı gereği Agamben ve Foucault'nun teorisinde biyopolitika karşılaştırılması detaylıca ele alınmamaktadır.

KAYNAKÇA

Agamben, G. (2004). Auschwitz'den Artakalan. (Çev. A. İ. Başgöl). Ankara: Kitle Yayıncılık (Özgün çalışma 1999).

Agamben, G. (2006). İstisna Hali. (Çev. K. Atakay). İstanbul: Otonom Yayıncılık (Özgün çalışma 2005).

biyosiyasalı ile birleştirerek çıplak hayat'ı ortaya koymaktadır.

Agamben, egemenlik anlayışı açısından Schmitt ile süreklilikler taşımaktadır. Agamben için çıplak hayatın/belirsizlik alanının/istisna halinin yaratıcısı egemendir. Nitekim Schmitt için de istisna halinin karar vericisi, yaratıcısı egemendir. İstisna hali, her iki düşünür için de egemenin hukuku askıya almasıdır. Ancak düşünürler egemenin bu eyleminin ereği konusunda farklılaşmaktadır. Schmitt'e göre egemenin istisna haline karar vermesindeki amaç, bozulan düzeni yeniden tesis etmek adına hukuku dışsallaştırıp içlemektir. Bu anlamıyla Schmittyen teoride istisna hali egemeni rasyonelleştirmeye hizmet eder. Agamben'e göre ise istisna hali egemene içkindir. İstisna halinin amacı, çıplak hayatı üretmektir. İstisna hali, ethos'u gereği bir dışlanma hali ise de Agamben'e göre, Birinci Dünya Savaşı'ndan itibaren istisna hali, bir dışlanma hali olmaktan çıkarak, temel kural haline gelen ve gündelik hayatla örtüşen bir belirsizlik alanı olmuştur. Yaşadığımız gerçeklikte istisna hali atipik bir durum değil, kuralın kendisi haline gelmiştir. İstisna hali artık kuşatıcı bir fenomen olarak her şeyin içinde ve her şeyin dışındadır. Artık, egemen tarafından hukukun dışlanarak içlenmesi sonucu oluşturulan bu yasadışı boşluk eşiğinde herkes homo sacer'dir. Homo sacer: Öldürülebilir ama kurban edilemeyen. Katli ne beşeri ne de dini hukukta ceza gerektirmeyen. Egemen tarafından yaratılan. Egemenin uç noktası olarak çıplak hayatta konumlanan. Çıplak hayatı yaşayan. Belirsizlik eşiğine hapsedilen. Çıplak hayatın öznesi olan homo sacer.

Karşılaştırmalı bir okuma için ayrıca bakınız: O. Kartal (Ed.). Biyopolitika (2. Cilt): Foucault'dan Günümüze Biyopolitikanın İzdüşümleri. Ankara: Notabene Yayınları.

Agamben, G. (2013). Kutsal İnsan: Egemen İktidar ve Çıplak Hayat. (Çev. İ. Türkmen). İstanbul: Ayrıntı Yayınları (Özgün çalışma 1995).

Aksoy, M. U. (2016). Kutsal insan: Giorgio Agamben'in egemenlik anlatısında kurbanal kurum. Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi (FLSF), 22, 16-40.

Aydın, A. (2016). Giorgio Agamben: Etten İbarett İnsan ve Biyopolitika Makinesi. O. Kartal (Ed.).

Biyopolitika (2. Cilt): Foucault'dan Günümüze Biyopolitikanın İzdüşümleri içinde (ss. 109-134) Ankara: Notabene Yayınları.

Baştürk, E. (2013a). Bir kavram iki düşünce: Foucault'dan Agamben'e biyopolitikanın dönüşümü.

Alternatif Politika, 5(3), 242-265.

Baştürk, E. (2013b). Modern egemenliğin 'nomos'u olarak istisna hali. Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi (FLSF), 15, 71-83.

Behçet, M. (2014). Olağanüstü hal uygulaması ve teorik temelleri. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Bilgi Üniversitesi, İstanbul.

Bezci, B. (2006). Carl Schmitt'in Politik Felsefesi, Modern Devletin Müdafası. İstanbul: Paradigma Yayınları.

Dönmez, H. (2016). "İstisna hali" kavramı ışığında siyasal olana bakış. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.

Esgün, T. G. (2013). Carl Schmitt. A. Tunçel & K. Gülenç (Ed.), Platon'dan Zizek'e Siyaset Felsefesi Tarihi içinde (ss. 495- 511). Ankara: DoğuBatı Yayınları.

Gambetti, Z. (2012). Foucault'dan Agamben'e olağanüstü halin sıradanlığına dair bir yanıt denemesi. Cogito, 70-71, 1-18.

Kardeş, M. E. (2015). Schmitt'le Birlikte Schmitt'e Karşı, Politik Felsefe Açısından Carl Schmitt ve Düşüncesi. İstanbul: İletişim Yayınları.

Özgül, G. E. (2016). Sınır kapıları, dikenli teller, yollar, kamplar ve çocuklar: kurban ve istisna olarak mülteci. Marmara İletişim Dergisi, 25, 1-16.

Öztürk, A. (2010). Kutsal insanın siyasal açılımları ya da yasa, yasak ve istisna hali üzerine tartışmalar. H. O. İnce (der.), Günümüzde Yeni Siyasal Yaklaşımlar içinde (ss. 428-448). Ankara: Doğu Batı Yayınları.

Schmitt, C. (2014). Siyasal Kavramı. (Çev. E. Göztepe). İstanbul: Metis Yayıncılık. (Özgün çalışma 1932).

Schmitt, C. (2016). Siyasal İlahiyat. (Çev. A. E. Zeybekoğlu). Ankara: Dost Kitabevi Yayıncılık (Özgün çalışma 1922).